

Kontextuální dotazníky se snaží pokrýt širokou škálu témat na žákovské, školní i širší politické úrovni. Velkou část zkoumaných jevů lze sledovat přímo, tj. konkrétně formulovanou otázkou. Příkladem může být počet počítačů v domácnosti žáka či počet hodin strávených dalším vzděláváním učitelů. Takové otázky, resp. odpovědi na ně, jsou při následném zpracování dat převedeny na jednoduché proměnné, s nimiž lze dále analyticky pracovat¹⁹. Někdy jsou však sledovány jevy, které nelze pro jejich složitost měřit přímo, přímo se na ně dotazovat. Tyto složitější konstrukty, jako je např. socioekonomické zázemí žáka nebo školní klima, jsou měřeny s využitím složitějších baterií otázek, které se skládají z určitého počtu tematicky podobných položek, či s využitím kombinace více různých otázek. Výsledné proměnné, které můžeme nalézt v datových souborech, jsou výsledkem pokročilých statistických metod pro výpočet indexů a škál.

V šetření PISA lze rozlišit tři typy odvozených proměnných: jednoduché indexy, škály a speciální index ESCS²⁰.

Jednoduché indexy

Jednoduché indexy vznikají překódováním či jinou jednoduchou matematickou transformací jedné nebo více dotazníkových položek. Jako příklad uveďme otázku „Kterým jazykem doma většinou mluvíte?“. Žáci vybírali z dané nabídky, kterým jazykem doma většinou mluví (otázka ST022). Nabídka jazyků byla v každé zemi adaptována tak, aby co nejlépe odpovídala místním podmínkám²¹. V průběhu zpracování dat byly všechny možnosti napříč zúčastněnými zeměmi sloučeny do jedné proměnné (LANGN). Vedle toho byly odpovědi žáků z jednotlivých zemí překódovány tak, aby byly mezinárodně srovnatelné. Výsledkem je proměnná ST022 s dvěma následujícími kategoriemi: 1. jazyk, kterým se hovoří doma, je stejný jako jazyk testování; 2. jazyk, kterým se hovoří doma, je jiný než jazyk testování.

Jiným příkladem může být baterie otázek z učitelského dotazníku (obrázek P4.1) mapující účast učitelů na aktivitách profesního rozvoje (TC020). Učitelé u každé uvedené aktivity uváděli, zda se jí v posledních 12 měsících zúčastnili.

19 V datových souborech jsou tyto proměnné označeny počátečními písmeny ST pro žákovský dotazník, SC pro školní dotazník a TC pro učitelský dotazník.

20 Podrobné informace o konstrukci indexů a škál jsou obsahem technické zprávy PISA 2015 (kapitola 16). Technická zpráva je dostupná na <http://www.oecd.org/pisa/data/2015-technical-report/>

21 V případě České republiky vybírali žáci z těchto možností: česky, slovensky, romsky, rusky, ukrajinsky, vietnamsky, čínsky, jiným jazykem.